

פרי ביכורים

חידושי הלכה והגות משולחנו של מורינו הגאון רבי יצחק מאיר הגר שליט"א

רב ומו"צ דקהילת חניכי הישיבות רמת בית שמש ב'

י"ל ע"י מכון תורה ברמה רמב"ש ב' הערות ושאלות pribicurim100@gmail.com

ל.הו. פרשת בהעלתך-תש"פ



מצות חצוצרות בזמן הזה

כתוב בפרשתינו, עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אתם והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות. וכי־תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצר אתכם והרעתם בחצצרת ונזכרתם לפני ה' אלקיכם ונושעתם מאיביכם. וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצצרת על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני ה' אלקיכם:

ואיתא בספרי במדבר פרשת בהעלותך פסקא עו, כי תבאו מלחמה בארצכם במשמע בין שאתם יוצאים עליהם ובין שהם באים עליכם.

על הצר הצר במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר אתה אומר במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בכל המלחמות שבתורה ת"ל ונושעתם מאויביכם אמרת צא וראה איזו היא מלחמה שישראל נושעים ממנה ואין אחריה שעבוד אין אתה מוצא אלא מלחמת גוג ומגוג וכן הוא אומר ויצא ה' ונלחם בגוים ההם (זכריה יד ג) מהו אומר והיה ה' למלך על כל הארץ ר' עקיבא אומר אין לי אלא מלחמה שדפון וירקון ואשה מקשה לילד וספינה המטרפת בים מנין ת"ל על הצר הצורר אתכם על כל צרה וצרה שלא תבוא על הצבור: והרעותם בחצוצרות וגו', ר' עקיבא אומר וכי חצוצרות מזכירות [והלא דמים מזכירים]

אלא שאם יכולים להריע ולא הריעו מעלה אני עליהם כאלו לא הוזכרו לפני המקום: ונזכרתם ונושעתם, הא כל זמן שנזכרים ישראל אין נזכרים אלא לתשועות. ע"כ.

וכ' הרמב"ם הלכות תעניות פרק א הלכה א-ב מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור, שנאמר על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות, כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו. ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב עונותיכם הטו וגו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. עכ"ל.

ואכן כך עשו בני ישראל בעת מלחמה כמבואר בפסוק, במלחמת מדין במדבר לל, יב, וכלי הקדש וחצוצרות התרועה בידם, והגמ' בסוטה מג. דורשת שמדובר שם בשופרות, וגם בכיבוש יריחו כתיב שתקעו בשופרות. אכן הרמב"ן במס' תענית יד. והמאירי במס' ר"ה כז. שכוונת הגמ' היא דתקעו בחצוצרות ולא בשופרות, וכפשוטו של מקרא, רק בזמן חז"ל קראו לחצוצרה שופר. עוד מתרץ הרמב"ן שם, דבחז"ל תוקעין בשופר ולא בחצוצרה ומלחמת מדין היתה בחז"ל ולא בארץ ישראל. ולקמן יבוארו דבריו.

וכ' המשנה ברורה בסי' תקע"ו ס"ק א, ותמה המ"א למה אין אנו נוהגין לתקוע בעת צרה ואפילו אם נאמר דאין ת"צ בבבל הלא מדאורייתא מצוה לתקוע בלא תענית וכו"ל ונשאר בצ"ע ויש מאחרונים שתירצו דמדאורייתא מצוה זו נוהג רק בא"י וכדכתיב וכי תבואו מלחמה בארצכם וגו' ויש שכתבו דאפשר דאף בא"י דוקא כשהיה תחת רשותינו ואפשר עוד דדוקא כשהגזרה הוא על רוב ישראל אז מ"ע לתקוע אבל בלא"ה לא [פמ"ג]: עכ"ל.

ולפי דברי הפמ"ג תמה החיד"א במחזיק ברכה, מדוע לא תוקעים בחצוצרות בזמן הזה.

והיעב"ץ במור וקציעה כ' כנ"ל והוסיף שגם אין לנו כהנים מיוחסים כדי לתקוע בחצוצרות. ודבר זה צ"ע, א' דמה בכך שיתקעו כהנים של חזקה וכי יש בכך חשש ברכה לבטלה והא לברכת כהנים שיש בזה חשש ברכה לבטלה סמכינן אחזקה ומדוע בחצוצרות חיישינן. ועוד, דמהיכי תיתי שבשעת צרה בעינן תקיעת כהנים, ודבר זה לא הוזכר ברמב"ם אך בחינוך שפד והמנח"ח שם כן משמע כך,

ויעויי' גם בתשו' יהודה יעלה סי' קפג. ויעויי' במהר"ם שיק סי' רצב שכ' דלא בעינן כהנים.

ובערוך השלחן בסי' תקעו סעיף ג כ' ויש מי שהקשה דכיון דמן התורה מריעין בחצוצרות או בשופר בעת צרה למה אנו אין עושין כן לתקוע בעת צרה [מג"א] ותענית שהוא מדרבנן אנו גוזרין והתרעה שהוא דאורייתא אין עושין ונ"ל דל"ק כלל דאנן סוברים כרש"י והטור דהתקיעות הם בסוף כל ברכה וברכה מהשש ברכות הנוספות כמו שיתבאר בסי' תקע"ט וכיון דאין תענית ציבור בחוץ לארץ ממילא דליכא הני שש ברכות הנוספות ואין מקום לתקוע ואף על גב דהברכות וודאי הם מדרבנן והתרעה הוה דאורייתא מ"מ כיון דתיקן רבנן באיזה מקום לתקוע ממילא דכשאין זה המקום א"א לתקוע דבשב ואל תעשה יכולין לעשות בכה"ג כידוע. עכ"ל.

ובתשו' אגרות משה סי' קסט כ' וז"ל, מה שהקשה כתר"ה על מה שכתב הריטב"א שלפי הסברא שצריך חצוצרות בתענית נהגו בצרפת שלא לתקוע לעולם בתענית צבור כיון שאין לנו חצוצרות, וכי אין אנו יכולים לעשות חצוצרות של כסף, הנה לע"ד משמע שלהסוברים שהתקיעה היא בחצוצרות צריך דוקא באלו החצוצרות שנעשו לתקוע בהם במקדש דוקא. דלכן ניחא מה שכלל הרמב"ם למצוה אחת התקיעות שבשעת הקרבנות והתקיעות שבעתות הצרות בספר המצות מ"ע נ"ט ובמנין המצות בתחלת החבור של היד החזקה והמ"מ בריש הלכות תעניות הקשה עליו עיין שם. אבל הוא משום דצריך דוקא חצוצרות שבמקדש לכן מפרש שהיא המצוה מה לעשות בחצוצרות שציותה תורה לעשות שהוא ממילא מצוה אחת כל מה שתוקעין בהן. וזהו אולי כוונת המ"מ בתירוץ שהמצוה היא אחת כללית לתקוע בחצוצרות במקדש בעת הקרבנות ובעת הצרות בין במקדש בין בגבולין ואין ראוי למנותן בשתי מצות עיין שם ושייך זה רק כשצריך לתקוע באותן החצוצרות דמקדש דוקא אבל אם היה הדין בכל חצוצרות שאין שייך שתהיה המצוה מה לעשות בחצוצרות אלא שהוא על מעשה התקיעה ודאי הי"ל לחושבם לשתי מצות כמו שחושב תקיעת שופר דר"ה ותקיעת שופר דיוה"כ דיובל בשתי מצות במצוה קל"ז ובמצוה ק"ע. וזה סובר הריטב"א אליבא דמנהג צרפת שסברי שהתקיעה בתעניות היא בחצוצרות כדעת הרמב"ם א"כ הוא דוקא בחצוצרות דמקדש לכן לא נהגו לתקוע לעולם דהרי אין לנו החצוצרות.

ומה שהקשה כתר"ה שנשמט מהמג"א ומהאחרונים מקור המנהג שאין תוקעין דברי הריטב"א ל"ק כלום דהמג"א כתב לעיל מזה הא דכתב המ"מ שהמחזור כדברי הרשב"א או שופר או חצוצרות לכן הקשה דלמה אין נוהגין לתקוע בשופר והוצרכו האחרונים לתרץ מה שתירצו כי מצד מנהג צרפת לא היה לנו לנהוג כן כיון שסובר דהמצוה היא גם בשופר. עכ"ל.

והנצי"ב בפירושו על הספרי כ' עוד יותר, דעיקר המצוה היא רק במקדש לפני ה', מ"מ המהר"י אסד שם כ' דבזה"ז כן נוהג דין חצוצרות, ויעוי"י עוד בציץ אליעזר חי"א סי' טז שלדעת חכמים יש לתקוע רק במלחמת גוג ומגוג, יעוי"י ש. ויעוי"י עוד בתשו' אבני נזר סי' תכה, ויעוי"י ברמב"ן בספר המצוות עשה ה שמשיג על דעת הרמב"ם הסובר שמצות תפילה היא דאורייתא, והוא ס"ל דהוי רק דרבנן ורק בעת צרה הוי דאורייתא, ובתוך דבריו נראה דס"ל כי עיקר מצות חצוצרות המוזכרת לתקוע בעת הצר הצורך היא רק בכדי לעורר את העם לתפילה ואינה מצוה מיוחדת לזמן מלחמה כי אם לזמן תפילה וצרה הנדרש בעת מלחמה. על כן עת צרה ותפילה נדרש להתעוררות בכל ענין ובתוכם החצוצרות.



וביאור ענין החצוצרות על פי חסידות יש לציין את מה שכתב דברים נפלאים עד מאד בסה"ק אוהב ישראל (אפטא) וז"ל, עשה לך שתי חצוצרות כסף וגו' [י, ב]. שמעתי בשם הרב הקדוש כו' מוהר"ר דוב בער זללה"ה שאמר אלו הדיבורים עשה לך שתי חצוצרות נוטריקון שתי חצי צורות. אך פירושן של הדברים לא שמעתי. וי"ל ביאור הדברים כי דבר גדול דיבר וסוד עמוק. כי הנה ידוע מזוהר הקדוש (בראשית כא ב) ומספרים הקדושים כי משה נקרא בבחינת בעלה דמטרוניתא בעלה דשכינתא קדישא כי הוא המשפיע למלכותא קדישא כנסת ישראל כלה קרואה בנעימה בסוד כלת משה נמצא כי בבחינה זו נקרא משה רבינו ע"ה בבחינת דכ"ר כי הוא המשפיע. ועוד נודע מספרים הקדושים כי משה רבינו ע"ה הוא בחינת דעת העליון והוא בבחינת מקבל בחינת נוקבא. כי מקבל השפעה והארה ממוחין עילאין קדישין ג' ראשונות סוד כתר חכמה בינה. נמצא שהיו לו למשה רבינו ע"ה שני בחינות, בחינת משפיע ובחינת מקבל, דכר

ונוקבא. וכו' וכל אחד נקרא בבחינת חצי צורה כי צורה שלימה הוא דכר ונוקבא. כמו שכתוב (בראשית ה, ב) זכר ונקבה בראם ויקרא שמים אדם. ונמצא כי משה רבינו ע"ה היה בבחינת שני חצי צורות. והנה תיבת חצוצרת חסר כמו שכתוב בתורה הוא נוטריקון חצי צרת כי שתי פעמים מספר מש"ה עולה מנין צר"ת:

ועל פי זה נבוא לבאר הפסוקים. עשה לך שתי חצוצרות, היינו שמשה רבינו ע"ה יעשה מעצמו בחינת שתי חצי צר"ת שתי בחינות משה בחינת דכר ובחינת נוקבא וכמבואר. כסף, היינו שאלו הבחינות יהיו נכספים ונחשקים זה לזה מלשון (תהלים פד, ג) נכספה וגם כלתה נפשי וכו' עכ"ל. יעויי' שם באריכות דבריו הנפלאים. ובספרי החסידות כתבו עוד ביאורים נפלאים בדברי המגיד ממעזריטש יעויין בס' אורח לחיים, דגל מחנה אפרים, עבודת ישראל, דברי אמת ואגרא דכלה.

וחשבתי להוסיף שאולי אפשר לומר, חצוצרות, מל' חצאי צרות, דהיינו שבשעת צרה תוקעים בחצוצרה להזכירנו כי בכל צרה יש גם את ישועת ה' ועימו אנכי בצרה ולכן הצרה חצויה ואינה שלמה, והישועה לאדם מגיעה אחרי שהוא יודע ומפנים שצרתו לא שלמה ויש בה ישועה וניתן להתמודד עימה, כי כשהאדם חושב שצרתו היא הכל ואין בילתה הוא מאבד תקוה וזוהי הסכנה הגדולה ביותר, וכדברי הירושלמי במס' תענית פ"ה ה"ט על הפסוק בתהילים ד, בצר הרחבת לי, אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא רבון העולמים כל צרה שהייתי נכנס לה אתה הייתה מרחיבה לי נכנסתי לצרתה של בת שבע ונתת לי את שלמה נכנסתי לצרתן של ישראל ונתת לי את בית המקדש.

ובליקוטי מוהר"ן תורה קצה כ' וז"ל, בצר הרחבת לי, היינו שגם אפילו בהצרה בעצמה, השם יתברך מרחיב לנו, כי אם יסתכל האדם על חסדי ה'. יראה, שאפילו בעת שהשם יתברך מיצר לו, גם בהצרה בעצמה, השם יתברך מרחיב לו, ומגדיל חסדו עמו, וזה בצר הרחבת לי, היינו אפילו בתוך הצרה בעצמה, נתת לי הרחבה בתוכה, מלבד מה שאנו מצפים שהשם יתברך יושיענו בקרוב מכל הצרות, וייטיב עמנו מאד, אך אפילו גם בהצרה בעצמה מרחיב לנו. עכ"ל.

והנה החצוצרות יש להם עוד תפקיד, למסע את המחנות כדכתיב בפרשתינו, ובאלו החצוצרות נאמר, עשה לך, משלך, ורק שלך זה יהיה כמבואר ברש"י שם בשם הספרי, וכדכתיב בדברים לד, דביום מותו של משה נגנזו החצוצרות,

ובהקהל הקהל לא קרא להם משה בחצוצרות שנגנזו אלא ביקש לקוראם בעל פה.

והתיגעתי בביאור דבר זה, מדוע הקפידה התורה שלא יהיו החצוצרות גם ליהושע על מנת לקוראם להקהל יחדיו, ולא הוריש לו אותם משה.

והשנה תש"פ נראה לבאר על פי ביאורו של האוהב ישראל מאפטא בדברי המגיד ממעזריטש לבאר, אך לפי דבריו מובן, כי החצוצרות הינם שני חצאי צורות דוכרא ונוקבא, מקבל ומשפיע, משה קיבל תורה ומסרה, וכח זה שייך רק למשה ולא לזולתו, ולכן בהקהל נמחנות, היינו, קיבוץ כלל ישראל יחדיו, שזהו להשפיע על כולם וכל אחד לפי דרגתו, יכול רק אדם המיוחד המאוחד ומאחד שהוא משה, ולכן בכלי זה שהיה מקשה אחת, והיה בו כח להקהיל באחדות גמורה יכול רק משה המאחר את כולם מכל חצאי הצורות לעשות, ולא זולתו, ואדרבה מי שעושה דבר לא לפי דרגתו ומעלתו יכול רק לקלקל, ומשום כך יהושע לא היה יכול להשתמש בכלי זה.

